

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér malířství I / škola Roberta Šalandy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**STUDIE PSYCHOLOGICKÝCH PORTRÉTŮ V KONTEXTU
DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI
STUDY OF PSYCHOLOGICAL PORTRAITS IN CONTEXT
OF CONTEMPORARY SOCIETY**

Vypracovala: Milada Hejdová, DiS.

Vedoucí diplomové práce: MgA. Robert Šalanda

Oponent diplomové práce: MgA. Miroslav Šisler

Akademický rok 2021/2022

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucímu ateliéru panu MgA. Robertu Šalandovi a MgA. Lukáši Machalickému za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnovali. Také bych chtěla poděkovat panu PhDr. Štěpánu Váchovi, Ph.D. za odborný dohled a gramatickou kontrolu. Dále bych chtěla poděkovat panu MgA. Miroslavu Šislerovi za pomoc při zpracování tématu, podporu, odborné konzultace a mnoho cenných rad.

Studie psychologických portrétů v kontextu dnešní společnosti

Svou diplomovou práci jsem zaměřila na námět, který mě dlouhodobě zajímá, lidskou psýché – duši. Hlavní inspirací mi byl náš rodinný přítel, výborný muzikant Láďa alias Jeff, který jako jeden z dílků mozaiky zajímavých, ale též velmi rozporuplných osobností zanechal stopu v mém životě. Mou snahou je poukázat na marnost, honbu za věcmi, které nevedou k hlubšímu naplnění i životní volby, které bývají často nezvratné. To, co zkrátka tvaruje naše nitro, či nějak devastuje. Možná by mohla tato práce přispět k zamyšlení nad životními volbami.

Co mě k tomuto námětu vedlo je pravděpodobně prostředí, kde jsem od malička vyrůstala. Toto místo je vyhlášené nejen vysokou kriminalitou, ale i obyvatelstvem, které je tímto silně poznamenáno. Není tomu divu, od 60. let se zde koncentrovala celá řada hudebníků, která přispívala nově vznikajícím kapelám. Posedlost hudby vedla k rozšiřování vědomí a to vedlo k sahání po rychlých stimulech. Nebylo tedy možné se nějak vyhnout lidem drogově závislým, neslyšet o někom kdo spáchal či se pokusil o sebevraždu nebo se zkrátka nesetkat s člověkem, na kterém se jakkoliv potměněle toto místo podepsalo.

Pokusila jsem se vytvořit sérii obrazů představující Jeffovu osobnost v nejrůznějších duševních stavech, které často ovlivnil démon alkohol či jiní démoni, a snad se mi i podařilo zakončit tento cyklus pro mě nadějným obrazem, který představuje možnost nové volby, nové kapitoly, možná i právě přerod v nového člověka-umělce v symbolickém ztvárnění motýla. Jedná se o podobu, kterou jsme jako děti měly, ale časem někteří z nás ztratily – podobu svobody, do které - jak věřím - je možné se znovu navrátit.

Na začátku svých studií jsem se zabývala převážně studií lidského těla, mou snahou však nebylo zachytit pouze napjaté svaly, gesta či mimiku, ale především zachytit výraz člověka – to, co se odehrává v jeho očích a nitru. Tedy fascinovalo mě, jak zachytit v jednom okamžiku, co se vepsalo do tváře lidí a co je ukryto v jejich očích.

Při studiích v ateliéru restaurování výtvarných děl malířských a polychromovaných plastik jsem mohla proniknout do nejrůznějších malířských technik napříč obdobími, a tak mě i tato zkušenost během studií značně ovlivňovala - ať už v mém malířském přístupu či vnímání umění. Když jsem přešla do Ateliéru malby 1, ovládla mě z počátku myšlenka tvůrčí svobody, a tak i můj přístup k pracím byl spíše experimentální. Vzhledem k tomu, že možnosti technik jsou bez omezení, jsem zpočátku neměla konkrétní představu ohledně zpracování. Neustálé hledání nových řešení se tak pro mě stala spíše svázaností. Navíc po předchozím neúspěchu s obhajobou diplomové práce jsem věděla, že už nechci experimentovat, ale postupovat více vědomě. Rozhodla jsem se tedy, po poradě s vedoucími ateliéru, vrátit k ověřené technice olejomalby a pojmut zpracování nové diplomové práce do série klasických zátiší.

Jelikož původní název práce musel zůstat nadále stejný, tedy „Studium psychologických portrétů v kontextu dnešní společnosti“, novou verzi práce jsem začala směřovat původně tímto směrem. Nicméně v průběhu realizace se má práce zaměřila na konkrétního jedince, kterého jsem již zmínila v úvodu. Proto bych pro práci raději zvolila jiný název - „Co když se (ne) narovná?“, který můžeme pojmut různými způsoby. Nabízí nám řadu otázek, které souvisí s problémy, které zde zachycuji. Mohou to být různé obavy nebo strachy, které přichází s novými životními výzvami - co se stane, když se nezměním, nebo naopak, když se změním? Co se stane, když udělám to, co bych včera neudělal? Strachy, které bývají zanechány v lidském nitru jako šrámy, se kterými jsme se sžili a které nás mohou blokovat se znovu narovnat. Název tedy vystihuje neustálý koloběh otázek, které si během života pokládáme a které souvisí s naplněním naší duše.

Vycházím-li tedy z původního názvu, malba portrétní jako takového se zde sice přímo nekoná, ale svou studii prezentuji právě na symbolickém vyjádření portrétů duše, které zde vystupují jako trumpety. Tedy pojem portrét zde nemá být chápán doslovně, ale spíše jako obraz, či výjev. Ani první název zde tedy není scestný. Díváme-li se ale na hotovou práci, volila bych raději název druhý, který vystihuje více podstatu věci.

Dalším zdrojem inspirace – nejen co se kompozice či samotných předmětů týče – mi byli barokní mistři, kteří se zabývali Vanitas skrze symbolismus často doprovázené se známým rčením: „Memento mori“ a „Carpe diem“. Prvotně mým záměrem bylo vytvořit triptych velkoformátových zátiší, které jsem skládala pomocí fotomontáže podle kompozice jednotlivých květin květinového zátiší od nizozemské barokní malířky Rachel Ruysch (1664-1750). Zátiší byla tvořena pouze z trumpet a Jeffových rukou. Z tohoto návrhu jsem nakonec po konzultacích upustila a vrátila se k více formálnímu zátiší. Byl zvolen menší formát a místo triptychu začala práce na sérii obrazů. Před započítím samotné malby byly během několika sezení s vedoucími ateliéru prokonzultovány vhodné kompoziční skladby trumpetových zátiší, které jsem fotila.

Hlavní předmět, který zde vystupuje, jsou muzikantovy vlastnoručně rozmačkané trumpety. Rozmačkaná trumpeta může představovat mnoho věcí – je to nástroj, který kdysi sklízel obdiv, rozechvěl emoce, mnoho zažil, mnoho si pamatuje, ale dnes už nehraje. Já tento nástroj chápu především v symbolické rovině, která představuje otisk duše tohoto člověka, který u nás doma nějaký čas žil a po sobě tento artefakt zanechal.¹

Společně s dalšími předměty jsem z těchto trumpet skládala zátiší, u kterých vnímám jejich vlastní symbolický charakter, a vytvářela tak kompozice předmětů, kterými jsem se snažila

¹ Destrukci se v malbě zabývala řada umělců, v 60. letech to byl z českých malířů např. Zdeněk Beran (1937-2014), který přímo nazval své obrazy Destrukce I, Destrukce II – toto téma ve své tvorbě dlouhodobě řešil. Kromě toho se zabýval například tématem pomíjivosti a rozpadu. (In: *Zdeněk Beran* [online]. Dostupné z: <https://www.zdenekberan.cz/> [cit. 2022-04-07]).

zachytit Jeffovu osobnost v nejrůznějších duševních stavech. Tyto předměty však nebyly vybrány náhodně, a tedy ani jejich význam. Nevycházela jsem pouze z běžných situací Jeffova života, ale především z jeho proměnlivých nálad a duševních projevů – tak intenzivních, a proto tak typických pro jeho osobnost.²

Jak jsem již výše zmínila - snažím se skrze symboliku předmětů, které často s trumpetou kontrastují, navodit určitou atmosféru či reflektovat životní situace, postoje. Pohrávám si především s významem předmětů, ale i formou - tedy s variabilitou - materiálu, konfrontací jejich vzájemných vlastností – měkkost versus tvrdost, lesk vůči matu, kombinace živých a neživých objektů. Symbolika se také objevuje v barevnosti či v umístění vzájemných předmětů.

Pro příklad zde uvádím svou představu o výkladu jednoho zátiší z celé série:

Obraz, kde vidíme cihlu, by měl zachycovat určitou osamělost, oddělenost, nenaplněnost. Zatímco je cihla stavebním materiálem, který je využíván většinou pro stavbu domu, v tomto případě zde ale vystupuje jako předmět, který je sám, bez využití a tedy nesplnil svůj účel.³

Jak jsem již zmínila úvodem, Láďa je pro mě člověk mnoha tváří, které ani zdaleka všechny neznám. Některé jeho podoby jsem podvědomě vnímala, některé tušila a o některých jenom slyšela. Jaký tento hudebník skutečně je, nemohu říct, mohu se pouze pokusit představit tohoto člověka tak, jak jej vidím já.

Práce mě obohatila v přístupu k tvorbě, jak v obsahu, tak i v jejím zpracování. Tím, že jsem nahradila vyjádření lidské duše, něčím hmotným a dokonce předmětem, (který bychom si primárně třeba ani s duší člověka nespojovali), ale pracovala jsem pouze s předměty a ne skrze figurální zobrazení, došla jsem tak k určitému vizuálnímu odosobnění – tedy k vyjádření emocí, situací či něčeho nehmotného jen pomocí symbolu. Nepoužila jsem tedy to, s čím bych pracovala původně - jednalo by se například o lidské tváře, skrze které jsem se vše snažila vyjádřit. V tomto smyslu u sebe pozoruji určitý posun. Po této práci bych se ráda navrátila k figurativní malbě, kde by však opět fungoval symbol.

² Otázkami lidské existence, duchovním znovuzrozením, či spojení člověka s vesmírem a jeho proměnami se zabývá ve svých obrazech například Anselm Kiefer. Dílo tohoto umělce je mi velmi blízké, přestože se to ve výsledné formě mých obrazů příliš neprojevovalo, ve výsledném zpracování tematiky vnímám určitou spojitost. In: *Royal Academy of Arts*. 2014, (27 September – 14 December 2014), 4.

³ Mezi současné začínající umělce, kteří se zabývají destrukcí a pomíjivostí obrazu, je například Maksim Krapht (*1995). Ve své práci zkoumá téma zapomnění ničením obrazu předmětu. Jeho hlavním výtvarným jazykem je pomíjivost jako způsob, jak ukázat odlehlost a nehmotnost zobrazovaného. In: *Artmajeur* [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.artmajeur.com/en/maksim-krapht/presentation> [cit. 2022-04-30].